

Kirjallisuutta

inspiroinut oppimateriaalien laatijoita (esimerkiksi May 1993).

Vaikka loppuosan tarkoituksena on osoittaa, miten käytännön opetustyössä voidaan lisätä opiskelijoiden yhteisö- ja genre-tietoisuutta, jää asia ainakin diskurssiyhteisön osalta varsin kevyeksi. Mitä pitemmälle kirja etenee, sitä vähemmälle huomiolle akateeminen diskurssiyhteisö jää. Genre-tietoisuudenkin herättely jää vähitellen vain tekstin rakenteiden analysoinniksi. Samanlaista »lipsumista» näyttää tapahtuvan myös genren alussa esitetyn määritelmän suhteen. Genrellähän Swales sanoo tarkoittavansa enemmän kuin tekstiä tai tekstityyppiä, sillä genreen kuuluu myös tekstin tuottamisen ja tulkinnan prosessi. Vähitellen genre alkaa kuitenkin näyttää yhä enemmän perinteiseltä tekstityypiltä rakenteineen. Mielikuva vahvistuu myös siksi, että Swales nimittelee genrejään tekstityyppien nimillä (tutkimusraportti, oppikirja, kirje, luento...).

Kaikesta huolimatta Swalesin kirja on sopivaa luettavaa niin tekstien ja tieteellisen diskurssin tutkijoille kuin opettajillekin. Tutkijoita tosin kiinnostanee enemmän kirjan alkuosa, opettajia taas loppuosa. Jokaiselle siis jotakin. Vaikka genre-käsite jää tämänkin kirjan lukemisen jälkeen hieman epämääräiseksi ja häilyväksi, pääsee Swalesin lähtökohdista kuitenkin syvemmälle tekstien ymmärtämisessä kuin ns. perinteisten pintatason genre-analyysien (esim. Biber 1988) avulla. Yhteisöllisen aspektin tuominen analyysiin ei sinänsä ole enää aivan uutta (ks. esim. Miller 1984, Bazerman 1989), mutta tämänkaltaisten »puheenvuorojen» aika ei todellakaan vielä ole ohi.

MINNA-RIITTA LUUKKA

LÄHTEET

- BAZERMAN, CHARLES 1989: Shaping written knowledge. The University of Wisconsin Press, Madison.
- BIBER, DOUGLAS 1988: Variation across speech and writing. Cambridge University Press, Cambridge.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: Discourse

and social change. Polity Press, Cambridge.

MAY, EVA 1993: Tiedettä englanniksi. Akateemisen kirjoittamisen käsikirja. Kielikeskusmateriaalia n:o 103. Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

MILLER, CAROLYN R. 1984: Genre as social action. – Quarterly Journal of Speech 70 s. 151–167.

SWALES, JOHN 1981: Aspects of article introductions. Aston ESP Research Reports no 1. The University of Aston in Birmingham. Birmingham.

Epäsystemaattista runokielen havainnointia

TERO LIUKKONEN *Kuultu hiljaisuus. Tuomas Anhavan runoudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 594. SKS, Helsinki 1993. 274 s. ISBN 951-717-765-8.

Hannu Launonen pohti teoksessaan *Suomalaisen runouden struktuurianalyysiä* (1984) kirjallisuudentutkimuksen ja kielitieteen rajoja seuraavasti: »Poetiikan ja lingvistiikan suhde on kaikkea muuta kuin ongelmaton. Lingvistiikka pystyy jatkuvasti yhä tarkemmin kuvaamaan sitä aineistoa, lähinnä runouden foneettista ja syntaktista rakennetta, joka kuuluu poetiikan alueeseen. Pelkkä tarkkuuden lisäys aineiston kuvauksessa voi sekin jo auttaa muotoilemaan uusia kysymyksiä tai osoittaa, mitkä aikaisemmista kysymyksistä kenties ovat epäolennaisia.» (S. 7.)

Lingvistiset painotukset suomalaista runoutta käsittelevissä tutkimuksissa ovat kuitenkin yhä tuiki harvinaisia. 1990-luvun alun väitöskirjoissa kotimaista lyriikkaa on eritelty varsin kiinnostavasti, mutta niiden lähestymistavat ovat perinteisiä. Tutkimusten kiintopiste sijoittuu tukevasti runoilijoiden elämänvaiheista kumpuaviin, runojen sisältöä ja maailmankuvaa tulkitseviin biografisiin perspektiiveihin.

Maija Larmolan P. Mustapään runokuvien kehitystä käsittelevä *Opera Secreta* (1990) sivuaa ohimennen lyriikan rytmisiä piirteitä metriikan näkökulmasta. Päähuomio kiinnittyy kuitenkin siihen, millä tavoin Martti Haavion nuoruudenkokemukset ovat kielellistyneet symboleiksi ja muiksi kielikuviksi P. Mustapään runotuotantoon.

Tuula Hökän Eeva-Liisa Mannerin runouden modernisuutta tutkiva *Mullan kirjoitusta, auringon savua* (1991) on lähtökohdiltaan puolestaan filosofinen: erittelyn keskiössä on Mannerin poeettisen metodin ja taidenäkemys hahmotus. Runoilijan ja kielen välinen suhde on tuotu esiin moni-ilmeisesti, mutta varsinaiseen lingvistiseen käsitteistöön ei Hökkäkään tutkimuksessaan turvaudu.

*

Selvimmän runokielen rakenteeseen on pyrkinyt pureutumaan Tero Liukkonen viimevuotisessa, Tuomas Anhavan runoutta erittelevässä väitöskirjassaan *Kuultu hiljaisuus* (1993). Larmolaan ja Hökkään verrattuna hän on rajannut tarkastelunsa kapeammin itse runouteen; viittauksia lyriikan ulkopuolelle (esimerkiksi Anhavan muuhun toimintaan) on vähän.

Liukkonen väitöskirja on kolmiosainen. Ensimmäinen osa keskittyy *Runon poetiikkaan*, runokielen eri ilmiöihin. Toinen osa *Runo kontekstissaan* jäljittää Anhavan runoihin sisältyvää intertekstuaalisuutta, ja viimeisessä osassa *Tuotannon kokonaisuus* Liukkonen piirtää yleiskuvan Anhavan maailmankuvasta ja runotuotannosta. Jutun juoni on siten selvä: yksityiskohdista synteisiin. Asetelmat lingvistisen käsitteistön hyödyntämiseen ovat siis hyvät.

Ensiksi Liukkonen analysoi lyhyesti Tuomas Anhavan metriikkaa. Sivulla 14 hän kirjoittaa: »Mitta on runon ulommaisinta pintakerrosta mutta se jäsentyy suhteessa muihin rakenteisiin. Monet Anhavan metriikan ulkopuolelle kuuluvista ratkaisuista ovat sidoksissa mittaan: runomitta vaikuttaa runoilijan käyttämään sanavalikoimaan, -muotoihin, -järjestykseen.» Oikeastaan asia pitäisi esittää päinvastoin: runon rytmi on ru-

non pintakerrosta, mitta taas on runon rytmää säätelevä syvärakenne, johon muut runon rakenteet jäsentyvät. Ja tottahan mitaan sidoksissa olevat ratkaisut kuuluvat metriikan »sisäpuolelle».

Kiintoisimpia piirteitä Liukkonen saa esiin Anhavan käyttämästä, suomalaisessa runoudessa kovin harvinaisesta syllabisesta mittasysteemistä. Liukkonen hahmottelema Anhavan syllabisten mittojen (so. tankasuomennosten) metrinen kielioppi ansaitsee tulla tarkennetuksi esimerkiksi Eila Kivikkahon tankoihin vertaamalla.

*

Poetiikkaa käsittelevässä osassa Liukkonen käyttää lomittain sekä kielitieteen että kirjallisuustieteen termejä, jopa siinä määrin, että tutkimuksen jäsenitys näyttää huojuvan. Esimerkiksi lauserakenteita käsittelevässä luvussa Liukkonen tuo esille säkeenlylytykseen, kaksoispisteen käyttöön, syntaktiseen parallelismiin, sanajärjestykseen ja muutamainkin lauseenvastikkeisiin liittyviä aineksia.

Ainesten esittely jää erikoisuuksien kirjaamiseksi. Havainnot ovat osuvia, mutta niitä ei työstetä eteenpäin. Paljon puhuva on kirjoittajan oma kommentti samaan kappaleeseen liittyvässä loppuviitteessä: »Esityksestä [lähteenä olevasta Osmo Ikolan *Lauseenvastikeoppia*-teoksesta] käy ilmi että »modaalinen lauseenvastike» ja »modaalirakenne» eivät ole sisällöltään identtisiä termejä. Käytän niitä kuitenkin toisensa korvaavina tautologian välttämiseksi ja siksi, etten voi paneutua lingvistiseen kysymykseen syvemmin.» (S. 230.)

Muut Tuomas Anhavan poetiikkaa käsittelevät luvut ovat käsittelyltään samankaltaisia. Liukkonen ottaa esille joitakin kiinnostavia piirteitä mutta ei sen kummemmin kehittele ideoitaan. Hän kirjoittaa merkitysrakenteista, kuvioista, sommittelusta ja apostrofista mutta ei kerro, millä perusteella hän on katsonut esille ottamansa ilmiöt Tuomas Anhavan runoutta tähdellisimmin kuvaaviksi. Maininnat ilmiöiden yleisyydestä, kiinnostavuudesta tai erikoisuudesta eivät vielä motivoi niiden käsittelyä muutoin kuin »impressionisesti».

*

Tutkimuksen teoreettinen selkiytymättömyys näkyy suorimmin alluusioita käsittelevässä luvussa. Sivulla 116 Liukkonen kirjoittaa: »Jatkossa tarkastelen Anhavan lyriikan intertekstuaalisuutta rajatusti. Sen vuoksi kehitelen konkreettisen terminologian, joka toimii lähinnä analyysin teknisenä välineenä. Intertekstuaalisuus on selvästi laveampi kysymys kuin mihin tässä yhteydessä haluan kiinnittää huomiota.»

Minkäänlaista rajausta Liukkonen ei kumminkaan tee: hän ei esimerkiksi kerro, millä perusteella hän on käsittelemänsä tapaukset valinnut. Terminologian hän kylläkin esittelee mutta ei sitä kuitenkaan liiemmästi käytä. Jatkossa hän esittelee suoria lainauksia, kosketuskohtia, motiiviyhtäläisyyksiä, ääriviivoiltaan häivyttettyjä alluusioita, upotettuja lainauksia, sulautettuja alluusioita, pseudoalluusioita, sanatarkkoja sitaatteja, kuviolainoja, muunneltuja lainauksia, epäsuoria sitaatteja, pseudositaatteja jne. Epämääräisten käsitteiden paljous hukuttaa alleen kiintoisatkin löydökset.

*

Tero Liukkoksen *Kuultu hiljaisuus* ei pysty vastaamaan Hannu Launosen mainitsemaan lingvistisen tarkkuuden vaatimukseen. Liukkonen on valinnut käyttöönsä runojen eritelyyn joitakin kielitieteellisiä työvälineitä, mutta hän käyttää niitä ilmeisen haluttomasti – tai ainakin tottumattomasti. Esille nostettu kielen piirre jää monesti irralliseksi havainnoksi ilman, että Liukkonen selvittää sen merkitystä runon kokonaisuuden, saati runoilijan poeettisen ominaislaadun kannalta. Kokonaisarvio siitä, että Tuomas Anhava on maailmankuvaltaan skeptinen empiristi, jolla on taito käyttää erityyppisiä kielellisiä keinoja kulloisenkin tarkoituksen vaatimalla tavalla, ei lopultakaan vaikuta järin hätkähdyttävältä synteeliltä.

Uusien, runokielen arvoituksia avartavien kysymysten muotoutuminen olisi kaikin puolin vaatinut huomattavasti systemaattisempaa ja teoreettisesti johdonmukaisempaa tutkimusotetta.

PASI LANKINEN